

Tavistock Publications, Londýn 1965.

Vztahy v průmyslu jsou stále pramenem problémů a frustrace v mnohých společnostech, v nichž technologická éra způsobuje rychlé střídání podmínek. Některé základní otázky jsou společné všem těmto společnostem — kupř. jak dosáhnout ustáleného tempa ekonomického růstu jakožto základu pro zlepšení životního standardu a kvality života, a zároveň jak vytvořit dynamické a pružné vzory organizace a řízení, jež by pomohly vyškoleným a ochotným pracovníkům dosáhnout vysoké úrovně výroby a výkonnosti.

Pojednání o jugoslávském systému závodních rad je obzvlášť důležité pro diskusi o průmyslových formách, a Kolajova studie je v západním světě první, která podává ucelený, adekvátními vědeckými metodami systematicky sebraný materiál, doplňující úřední oznámení a zprávy návštěvníků, jež dosud byly jediným zdrojem informací. Zajímavě pojednává o dvou závodních radách v Bělehradě a o jejich vztazích k jiným organizacím, které hrají úlohu v životě průmyslového dělníka — k odborovým svazům, Komunistické lize a mládežnické organizaci. Dokazuje, že ačkoli se závodní rady zasloužily o zvýšenou výkonnost a větší zainteresovanost zaměstnanců, nedosáhly vytčeného cíle v tom, že základní rozdíly v postojích mezi vedením a dělnictvem trvají.

Tato analýza procesů průmyslové demokracie v Jugoslávii vrhá ostré světlo na mnohé rysy, považované za samozřejmé ve formách průmyslové organizace na Západě. Proto je tato kniha zajímavá jak pro ty, kdo se zabývají praxí průmyslového řízení, tak pro průmyslové sociology a sociální psychology.

—Mj—

Erich Fromm: Science, Art and Peace

Co-existence, Pickering (Canada), č. 3, 1463

V úvodu autor konstatuje, že 20 let po porážce nacistů je třeba řešit otázku, jak mají vědci a umělci pomáhat při odstraňování hrozby nové války. Jejich úkolem je překonávat omezující předpojatost, navazovat vzájemné mezinárodní styky, vysvětlovat nedorozumění, poukazovat na hodnoty, které by válka zničila. Nemusí tak činit explicitně — věda a umění totiž slouží lidstvu a míru bez ohledu na to, čím se zabývá.

Průměrný člověk myslí, vidí, slyší v kategoriích „zdravého rozumu“ (common sense). Jeho logiku, vkus, řeč, formuje společnost, v níž žije; a nejen to, závažnost minulých společenských forem je stále pocítována v myšlení i vkusu ještě dlouho po tom, když se původní společenské podmínky změnily. Pokud jsou ve společnosti rozpory, pokud představují zvláštní zájmy, které nejsou identické se zájmy lidstva, poskytují průměrnému člověku pokroucený názor na svět. Vědomí při myšlení a vnímavost při umění jsou víceméně „falešným vědomím“, pokud všechny rozpory v dané společnosti i mezi společnostmi nevymizí.

Jsou však dva přístupy ke skutečnosti, které zasahují dále než chápání reality pomocí „common sense“: věda a umění. Skutečný vědec, i když začíná s údaji, které mu poskytují smysly, jim nedůvěřuje a nespojuje se s nimi. Jeho cílem je proniknout klamným závojem smyslů prostředkovaných údaji, a kritickým myšlením a ovládanou fantazií dojít k adekvátnějšímu pochopení skutečnosti. Jeho výsledky jsou často nepochopitelné a zdají se laikovi absurdními, protože přesahují specifické sociální kategorie a pojednávají o hlubší realitě. Vědecké myšlení nejen rozšiřuje horizont intelektu, ale také rozvíjí schopnost člověka přemýšlet, a sjednocuje lidstvo.

Velké umění má tutéž funkci jako věda. Proniká do sféry „common sensu“ a jeho představ o člověku a přírodě, které, právě tak jako myšlení podle „common sensu“, jsou utvářeny a pokrucovány společností. Umění odhaluje za klamným zdáním podstatu jevů, jejich pravou realitu. Umělec se nutně staví kriticky ke způsobu, jakým „common sense“ vidí a slyší; pokud je umělcem, je *radikálem* — protože jde až ke kořenům; je *internacionalistou*, protože se dotýká skutečnosti bytí, všem lidem společné. Funkci vědy je dodat myšlence kritičnosti, funkci umění je učinit člověka citlivějším pro všechny životní jevy. Vědecká a umělecká pravda mají společné to, že jdou dále než konvenční myšlení a vnímání ve styku s realitou, tj. se silami skrytými za statickým zdáním. Tak Homér udělal víc pro mír, když psal o trojské válce, než méně slavný autor písní o míru — i když jeho dílo má také svou důležitou funkci.

Autor uzavírá, že — vedle přímého zabývání se problémem války a míru — vědec a umělec nejvíce přispívají míru a internacionalismu tím, že jsou prozíraví a odvážní.

—Mj—